

КОМЕНТАРИ

Доц. д-р Теодор Седларски*, проф. д-р Хенрик Егберт**

ОСНОВИ НА СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ГОТФРИД ХАБЕРЛЕР

Направен е опит да бъдат обобщени някои от най-значимите икономически концепции, развити от Готфрид Хаберлер - водещ икономически теоретик на XX век. Значимостта на неговите теории за съвременната икономическа мисъл е безспорна. Идеите му за ценовите индекси, приложението на алтернативните разходи в анализа на международната търговия, приносите в макроикономиката и теорията на развитието продължават да оказват съществено влияние върху днешната икономическа теория.¹

С множеството си приноси към икономическата теория Готфрид Хаберлер (Gottfried Haberler)² е един от най-значимите икономисти на XX век. Първите му книги и статии, публикувани през 20-те и 30-те години на миналото столетие, съдържат основни концепции на съвременната икономическа наука. Често идеите му биват интегрирани в общото икономическо теоретично знание, като от десетилетия са част от учебниците по икономика, без обаче да се споменава името на техния създател. Това е една от причините тук да бъдат обобщени теоретичните постижения на Хаберлер, за да се привлече вниманието на икономистите от младото поколение върху тях. За изпълнението на тази задача се опираме на задълбочените коментари върху неговите произведения на Baldwin (1982), Willett (1982) и Officer (1982) в сп. „Quarterly Journal of Economics“, чийто редактор през 1965 - 1970 г. е самият Хаберлер. Позоваваме се и на публикувания през 1996 г. в същото списание обзор на творчеството на Хаберлер от неговия ученик Пол Самюелсън. Направени са отправки и към статията на Chipman

---

* СУ „Св. Кл. Охридски“, Стопански факултет, катедра „Икономика“, sedlarski@uni-sofia.bg

** Висше училище Анхалт - Бернбург, Германия, h.egbert@wi.hs-anhalt.de

¹ Assoc. Prof. Teodor Sedlarski, PhD, Professor Henrik Egbert, PhD. BASICS OF CONTEMPORARY ECONOMICS: GOTTFRIED HABERLER. *Summary:* This paper summarizes some of the most influential economic concepts developed by Gottfried Haberler, a leading economic theorist of the 20th century. The importance of his theories for modern economic thought cannot be overestimated. His ideas on price indices, applied opportunity costs for international trade, macroeconomics and development theory still have a prominent impact on economic theory.

² Готфрид Хаберлер защитава докторската си дисертация през 1923 г. във Виенския университет. Преподава, вкл. като професор, във Виена с прекъсвания от 1928 до 1936 г. Гост-професор е в Харвард през 1931-1932 г. Работи за Обществото на народите от 1934 до 1936 г. От 1936 г. до пенсионирането си през 1971 г. е редовен професор в Харвард. През 1950-1951 г. е президент на Международната икономическа асоциация, през 1955 г. става ръководител на Националното бюро за икономически изследвания на САЩ, а през 1963 г. е избран за президент на Американската икономическа асоциация. До 1995 г. работи във Вашингтон за American Enterprise Institut (срв. за биографичните данни с New World Encyclopedia, 2014).

(2008), както и към някои аспекти на живота и творчеството на Хаберлер, обобщени в изданието „New World Encyclopedia” (2014).

Роден през 1900 г., Готфрид Хаберлер учи при изтъкнатите икономисти от австрийската школа – Фридрих фон Визер и Лудвиг фон Мизес във Виена (Chipman 2008). Особено Мизес се застъпва силно за Хаберлер и му съдейства за получаването на финансиране за академичен престой в САЩ и Великобритания след хабилитацията.

Самюелсън (Samuelson, 1996, p. 1679) нарича Хаберлер последния представител на австрийската школа. Към приятелите му от студентските години във Виена се числят Фридрих Хайек, Фритц Махлуп и Оскар Моргенцерн, а в Харвард негов колега е Йозеф Шумпетер. Ето защо не е изненада, че разработваните от Хаберлер теми са свързани с основни концепции на австрийската школа. Сред тях са икономическите цикли, алтернативните разходи и отстояваните от него предимства на свободната търговия.

При запознаването на читателя с творчеството на Хаберлер се открояват постоянно повтарящи се елементи. Първо, в действителност той не може да бъде причислен към никоя икономическа школа, защото обръща внимание на положителните и отрицателните страни както на Кейнсовия подход, така и на този на монетаристите около Милтън Фридмън. На основата на собствените си разработки Хаберлер сам създава икономически синтези. Второ, публикациите му се отличават с икономически реализъм, който свързва икономическата теория непосредствено със стопанската политика. Това се отнася преди всичко за неговите произведения, посветени на проблеми на външната търговия. Трето, съчиненията му са относително слабо математически формализирани и се основават на ясна логическа аргументация.

Приносите на Хаберлер изпъкват ясно в различните изследователски полета, за които той разработва основополагащи концепции. Допринася съществено за усъвършенстването на теорията на външната търговия, икономическата теория на развитието, теорията на икономическите цикли и монетарната икономика. По-нататък са систематизирани накратко приносите на Хаберлер чрез хронологично представяне по примера на подхода в *New World Encyclopedia* (2014), който е използван преди това и от Samuelson (1996).³ Най-напред ще обърнем внимание на работата му върху индексните числа (*index numbers*), след което ще се спрем последователно на теорията на деловите цикли (*business cycles*), на приносите му за теорията на външната търговия и накрая на теорията за развитието.

Индексни числа

В работата си „Смисълът на индексните числа“ (нем. *Der Sinn der Indexzahlen*) от 1927 г. Хаберлер разкрива редица проблеми при тълкуването на

---

³ Препоръчваме на заинтересуваните читатели да се запознаят със съответните оригинални текстове, първите издания на които са и на немски език. Полезен сборник с избрани произведения на Хаберлер на английски език е Коо (1985), заслужаваща внимание рецензия към него е написана от Millet (1989).

съдържащата се в индексите информация. Тъй като всеки общ индекс се основава на избрани цени на потребителски и производствени блага, смятани за представителни, средната стойност винаги се характеризира с отклонение (bias) по посока на избраните блага. Друго отклонение възниква в резултат от теглата, които се приписват на отделните блага. При това важната информация за *относителните цени* на благата става ненаблюдаема. Хаберлер твърди, че боравенето с ценови индекси не позволява изводи за централните икономически величини, а именно - относителните цени. Следствие от това е, че стойността на парите не може да бъде представена с помощта на индекс.

Обстоятелството, че чрез индексите се „скрива“ промяната на цените на отделните блага, представлява значим проблем за икономическата наука. За дейците на стопанската политика е важно да знаят за промените в цените на определени блага, тъй като това позволява разпознаването и анализа на деловите цикли. В този смисъл Хаберлер насочва много отрано вниманието към проблема за микроикономическите основи на макроикономическата теория.

За да установи промяната в ценовото равнище, Хаберлер търси отговор на въпроса с колко процента трябва да се измени доходът, за да се запази през някоя следваща година установеното по-рано *ниво на безразличие* (Samuelson 1996, p. 1679; вж. също Коо, 1985, p. 547), т.е. анализът му се основава на ординална концепция за полезността.

Хаберлер се застъпва решително за гъвкави относителни заплати и цени като средство за справяне с проблемите на деловите цикли и особено на инфлацията. Според него потисканата инфлация не представлява изход от състоянието на стагфлация – тя може да бъде предотвратена чрез дисциплина на паричната политика и структурни реформи, запазващи конкурентоспособността на едно национално стопанство (Officer, 1982, p. 157) - изводи, оставащи актуални и в днешния икономически дебат.

Теория на деловите цикли

Голямата депресия, както и множеството следващи икономически кризи през XX век оказват решаващо влияние върху мисленето на Хаберлер. Те предопределят неговия фокус върху детайлния анализ на тези процеси в контекста на концепциите на австрийската школа. След внимателно изследване на съществуващите теории за деловите цикли Хаберлер стига до извода, че повечето от тях са непълни и могат да обяснят само част от циклите (Officer, 1982, p. 149-151). Той синтезира собствените си възгледи, разграничавайки систематично различни фази на стопанските цикли (Samuelson 1995, p. 1682). Резултатите от работата си публикува през 1937 г. в „*Prosperity and Depression: A Theoretical Analysis of Cyclical Movements*“, която ще се превърне в една от най-влиятелните му книги.

Хаберлер изучава „Общата теория“ и разпознава предимствата на Кейнсовия анализ, без обаче да го приема напълно. Напротив, той отрано и решително критикува кейнсианската теория. Хаберлер установява, че Кейнс въвежда множество нови понятия за вече познати теоретични елементи (Officer, 1982, p. 154).

Например идеята за мултипликатора се съдържа в по-ранните теории за стопанските цикли (Officer, 1982, p. 155). Една от основните критики към Кейнс е, че не взема под внимание положителното влияние на намалението на заплатите при дефлация, станало известно по-късно като *ефект на Пигу*.

Противоположно на кейнсианския подход, Хаберлер споделя мнението на монетаристите, че парите имат важно значение при управлението на стопанството, но за разлика от тях обръща специално внимание на политическата икономия на паричната политика, оставаща извън сферата на техния анализ (Willett 1982, p. 161, 167). Той принадлежи към икономистите, които отрано се обявяват за свободни валутни курсове, без да забравя за свързаните с тях опасности за националните стопанства.

Хаберлер отхвърля допускането за рационални очаквания, което се използва за моделиране на макроикономическата парична политика. На мнение е, че не всички хора стигат до еднакви изводи при еднаква разполагаема информация и затова поведението на общото множество на хората не може да бъде предвидено. Подчертава също ролята на бавно променящите се институции и свързаните с това проблеми, които биват игнорирани от привържениците на теорията на рационалните очаквания (Officer, 1982, p.155). Според него дори *допускането* за рационални очаквания не води до извода за неефикасност на стопанската политика (Willett, 1982, p.163).

Теория на външната търговия

Главното произведение на Хаберлер в областта на теорията на международните икономически отношения е книгата „Международната търговия“ (нем. „*Der Internationale Handel*“, 1933). Английският превод е публикуван през 1936 г. под заглавието „*The Theory of International Trade*“. В тази книга авторът аргументира становището, че абсолютните разходи имат малко значение за анализа на международната търговия. Също като в класическата теория на търговията на Рикардо Хаберлер показва ползите от интернационалната специализация на производството и свободната размяна. Те са най-големи тогава, когато всяка страна се концентрира върху производството на продукта, при който разполага с *относителна ценова ефикасност*. В традициите на австрийската школа Хаберлер се фокусира върху алтернативните разходи на международната размяна и преформулира теоремата за сравнителните разходи (предимства) на Дейвид Рикардо (Baldwin, 1982, p.142). Приносът му се състои в извода, че аргументът за сравнителните ценови предимства не трябва да бъде обясняван с абсолютни, а с относителните цени, изразени с алтернативни възможности. Така Хаберлер успява да свърже теорията на общото пазарно равновесие с теорията на външната търговия.⁴

---

⁴ Bernhofen (2005, p. 2) анализира статия по темата, публикувана от Хаберлер през 1930 г. на немски език, подчертавайки, че при изследването на сравнителните предимства той се позовава на Франк Найт като източник на идеята, който от своя страна прави отпратка към Адам Смит.

За целите на обяснението Хаберлер въвежда графично представяне – т.нар. „крива на производствено заместване“ (англ. production substitution curve), известна днес като крива/граница на производствените възможности (production possibility frontier), която може да се открие във всеки учебник по икономика. С нея се представят алтернативните разходи на едно стопанство при производството на различни комбинации от две блага. Тя показва от колко единици от дадено благо трябва да се откаже стопанството, за да произведе единица повече от друго благо при дадената технология и ресурси.

На този фон не е изненадващо, че Хаберлер се обявява за свободната търговия и против протекционизма. Според него има само малко на брой изключения, оправдаващи протекционистична намеса на пазарите. Той застъпва становището, че предимствата на свободната търговия не зависят от обстоятелството дали факторите на производството са мобилни, или не (Haberler 1950), а са просто по-големи при мобилност на факторите (Samuelson 1995, p. 1681). С работата си Хаберлер поставя теоретичните основи за развитието на по-късни теории и модели на международната търговия като тези на Лърнър, Леонтиев, Винер или неговите ученици Столпър и Самюелсън (Samuelson, 1996, p.1681).

Икономическо развитие

Посочените аспекти на международната търговия са тясно свързани с проблемите на мястото на развиващите се страни в интернационалния стопански обмен и възможностите за икономическия им напредък. Хаберлер доказва, че протекционизмът и държавното планиране, както и стратегиите за заместване на вноса като правило не са подходящи форми на стопанската политика за развиващите се страни (срв. например с Haberler, 1974). Той дори демонстрира, че държавното подпомагане на местното стопанство често се отразява отрицателно на развитието, особено на фона на ефектите на международното разделение на труда и на свободната търговия. Хаберлер подкрепя експортнобазирания растеж и в научно отношение се дистанцира от Мюрдал, Сингър или Калдор (Samuelson 1995, p. 1685). В съчинението си „Либерална и нелиберална политика на развитие“ (*Liberal and Illiberal Development Policy*, 1992) той отхвърля твърденията на привържениците на т.нар. теория на зависимостта (англ. dependency theory). Високите квоти на спестяванията правят напълно възможни самостоятелни тласъци в развитието и не съществува непременно зависимост от развитите индустриални държави, както показва опитът на азиатските страни.

*

Направеният тук преглед далеч не може да бъде изчерпателен по отношение на многобройните приноси на Готфрид Хаберлер за икономическата теория. Хаберлер пише активно от 20-те години на миналия век до смъртта си през 1995 г. Представеното кратко резюме само скицира значимостта на неговите произведения и демонстрира факта, че наследството му заслужава високата оценка на съвременните икономисти.

Използвана литература:

Baldwin, R. E. (1982). Gottfried Haberler's Contributions to International Trade Theory and Policy. - *Quarterly Journal of Economics* 97(1), p. 141-148.

Bernhofen, D. M. (2005). Gottfried Haberler's 1930 Reformulation of Consumer Advantage in Retrospect (Research Paper 2005/29). University of Nottingham, Leverhulme Centre.

Chipman, J. S. (2008). Haberler, Gottfried (1900-1995). - In: St. N. Durlauf, L. E. Blume (eds.). *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Second edition. Palgrave Macmillan.

Haberler, G. (1927). *Der Sinn der Indexzahlen*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).

Haberler, G. (1930). Die Theorie der komparativen Kosten und ihre Auswertung für die Begründung des Freihandels. - *Weltwirtschaftliches Archiv* 32, p. 349-370.

Haberler, G. (1933). *Der internationale Handel: Theorie der weltwirtschaftlichen Zusammenhänge sowie Darstellung und Analyse der Außenhandelspolitik*. Berlin: Julius Springer.

Haberler, G. (1936). *The Theory of International Trade, with its Applications to Commercial Policy*. London/New York: William Hodge/Macmillan.

Haberler, G. (1937). *Prosperity and Depression: A Theoretical Analysis of Cyclical Movements*. Geneva: League of Nations.

Haberler, G. (1950). Some Problems in the Pure Theory of International Trade. - *Economic Journal*, 60, p. 223-240.

Haberler, G. (1974). *Economic Growth and Stability*. Los Angeles: Nash.

Haberler, G. (1992). Liberal and Illiberal Development Policy. - *Journal of International Trade and Economic Development*, 1(1), p. 69-99.

Koo, A. Y. C. (ed.) (1985). *Selected Essays of Gottfried Haberler*. Cambridge: MIT Press.

Gillis, M. (1982). Gottfried Haberler: Contributions upon Entering his Ninth Decade. - *Quarterly Journal of Economics*, 97(1), p. 139-140.

Officer, L. H. (1982). Prosperity and Depression - And Beyond. - *Quarterly Journal of Economics*, 97(1), p. 149-159.

Samuelson, P. A. (1996). Gottfried Haberler. - *Economic Journal* 106, p. 1679-1687.

Willett, Th. D. (1989). *Selected Essays of Gottfried Haberler*. A.Y.C. Koo (ed.). Cambridge: MIT Press, 1985, 652 p. - *Cato Journal*, 9(2), p. 487-489.

Willett, Th. D. (1982). Gottfried Haberler on Inflation, Unemployment, and International Monetary Economics: An Appreciation. - *Quarterly Journal of Economics*, 97(1), p.161-169.

New World Encyclopedia (2014). Gottfried Haberler (retrieved February 25, 2014).

12.II.2014 г.